YAPRAK

Her ayın biriyle onbeşinde çıkar
Fikir Sanat Gazetesi

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: Orhan Veli Kanık

Yıl: 1 Sayı: 11

1 Haziran 1949
15 kuruş

Abone: 6 aylığı 150 kuruş
Adres: Posta Kutusu 179, Ankara.
Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O. - Ankara.

Köylüyü Kalkındırmak İçin

M. FIRTINALI

Üniversiteli gençler bu yaz Anadolu köylerine dağılarak köylünün kalkınması davasında hizmet göreceklermiş. Hükûmet bu teşebbüsü iyi karşılamış ve gençlere kolaylık göstermeyi vadetmiş.

Bu haber gazetelerde yayınlandıktan sonra yine bir köy edebiyatıdır aldı yürüdü. Eskiden beri duymaya alışık olduğumuz: "köylü efendimizdir", "köyü kalkındırmak lâzımdır" gibi klişe sözler yanında bazı yazarlar, üniversite gençliğinin teşebbüsünü köy dâvamızın çözülmesi yolunda atılmış önemli bir adım saydılar. Bu yazarlara göre, gençlerin büyük şehirlerden çıkıp köylere gitmeleri hem kendileri hem de köylü için çok faydalı bir hareketmiş, şehir gençliği köyünü tanıyacak, köylü de aydın gençlikle temasa gelerek ufkunu genişletecek, bilgisini artıracak, manevî bakımdan kazançlar sağlıyacakmış.

Memleket bilgisi birkaç büyük şehrin sınırlarını aşmayan genç vatanını tanımıyor demektir. Buna şüphe yok. Memleket meseleleri konuşulur, tartışılırken yapılan yanlışların, içine düşülen tezatların, sabit fikirlerin sebebi bu bilgisizliktir. Zaten yurdunu tanımayan, yurdunda yaşayan büyük kütle ile bağını koparan aydının ne zavallı bir insan olduğunu uzun uzun anlatmaya lüzum yok! daha dün denecek kadar yakın zamanda, birinci dünya savaşını takip eden günlerde, birtakım aydınlar Anadolu köylüsü hakkındaki korkunç bilgisizlikleri yüzünden millî kurtuluşu Amerikan mandasında aramak gaflet ve hıyanetine düşmediler mi? Yine bu bilgisizlik yüzünden değil midir ki bugün Türk milleti adına konuştuklarını iddia edenlerin çoğu bu milletin gerçek ihtiyaçlarından, dertlerinden, isteklerinden hiçbir şey anlamıyorlar? Millî dâvalarda büyük lâflar ederek şöhret avcılığına çıkan, milliyetçilik konusunda sayfalar dolusu makaleler yazan aydınlarımızdan kaç tanesi Türk köylüsünün yüzyıllar boyunca süregelen perişanlığının sebepleri üzerine eğilmiş, hangisi köy dâvasında şahıs ve zümre menfaatlerini çiğneyerek büyük topluluğun sesini haykırmıştır?

İşte biz bu bakımdan Türk gençliğinin yurt içinde dolaşarak gerçekleri kendi gözüyle görmesini, hakikî milliyetçiliğin ne olduğunu nutuklardan, demeçlerden değil, en zengin topraklar üzerinde en sefil hayatı yaşayan Türk köylüsünden öğrenmeye çalışmasını sevinçle karşılıyoruz. Üniversite gencinin yurt gerçeklerine iyice nüfuz etmesi, Türk köyünün ne halde olduğunu - eğer bilmiyorsa - öğrenmesi, köylünün ihtiyaçlarını elle dokunurcasına yerinde görüp anlaması elbette ki faydalı hattâ zarurî bir iştir. Fakat Üniversite Talebe Birliklerinin yayınlarından ve resmî ağızlardan bu hareketin "Köylünün kalkınmasına yardım" için tertip edildiği anlaşılıyor. Bu düşünce meselenin rengini değiştirmekte ve üzerinde biraz daha durmamızı gerektirmektedir:

Bir Üniversiteli köyün kalkınmasına nasıl yardım edebilir? Köylünün kalkınması, onun bugün içinde yaşadığı Ortaçağ hayatından kurtularak ileri bir yaşayış seviyesine varması demektir ki, bunun da ilk şartı, bugünkü istihsal tarzının değişmesi ve istihsal araçlarının modern tekniğin icaplarına uygun bir hale getirilmesidir. Üstünde yaşadığımız topraklardan kara sapan veya pullukla ürün almakta devam ettikçe köylünün kerpiç evlerde barınmasının, tezek yakarak ısınmasının önüne geçemeyiz. Her istihsal tarzına bağlı bir yaşayış tarzı vardır. Eğer biz köylünün kalkınması deyince, köylünün insanca bir yaşayış seviyesine ulaşmasını, ihtiyaçlarının çoğalmasını, öküzüyle paylaştığı toprak inlerinden çıkıp sıhhî şartlar içinde yaşamasını, gazete, kitap okumasını, hülâsa, *amorphe bir* kitle olmaktan kurtulup dinamik, ileri bir topluluk haline gelmesini anlıyorsak, bunun temelinin makina ve büyük işletme ekonomisi olduğunu bir an unutmamalıyız. Yoksa boşuna hayale kapılmış oluruz. Yakın Doğunun en bereketli toprakları üstünde yaşıyan biz Türkler, bu gerçeği böylece anladıktan sonra köylüye karşı ödevimizi de kolayca tâyin edebiliriz: Köyün kalkınması köylünün ileri bir istihsal tekniğine kavuşmasına, toprağın en modern araçlarla işlemesine bağlıdır. İşe sonundan başlamayı tavsiye edenler, köylünün önce zihniyetini değiştirmek gerektiğini ileri sürenler, köylüyü kanaatkârlıkla, tembellikle itham edenler, aslında köylünün hiçbir zaman kalkınmasını istemiyen, onun ekonomik alanda kuvvetlenmesini kendi menfaatleri için tehlike sayanlardır. İşte üniversite gencinin köy kalkınma dâvasında göreceği en güzel iş bu çeşit insanlarla mücadele etmek, köylü adına uydurulan yalanları meydana çıkarmak ve gerçekleri kafalara yerleştirmeye çalışmaktır. Türk köylüsü Üniversiteli misafirlerinde bu düşünceyi, bu ülküyü gördüğü zaman onun kendisi için çalıştığına inanacaktır.

BU DÜNYA

Bu dünya bu dünya deli dünya
Bir şeyi bir şeyine uymaz
Anlar bunu çocuk
İki satır düşünür düşünmez

Sevinci üzüntüsü bir arada
Vakit akşam yaşamak güzel
Rüzgâr dilediğin gibi eser
Cebinde paran olmadıktan sonra

Tam işe koyulduğun zaman
Bir ağaç seveceksin çiçekli
Güne güneşe karşı
Bırakmaz ki yağmur dolu

Bir de sevdalan istersen
Dert üstüne dert
Sevgilin alır başını gider
Hasretlik hepsinden beter

Bu dünya bu dünya böyle bir dünya
Ama ben gene onu seviyorum
Taşını başka toprağını başka
Gönül bu ya.

Sabahattin KUDRET

RESİMDEN

Sabahattin EYÜBOĞLU

BİZDE resmin kendisi yenidir, son yüzyıl içinde başladı, gelişti. Gerçi daha önceki nakışlarımız arasında en yeni Batı resminin aradığı değerlere ulaşmış eserler var. Hattâ bana sorarsanız resim sanatını insan düşüncesinin nakış olması diye anlatmak onun özüne daha uygun düşer. Ama bizim ilk ressamlarımız nakışı yenileştirerek resme varmamışlar. Nakıştan kesin bir ayrılışla batı ressamlarının yoluna girmişler. Bundan ötürü Türk resmi batı resminin son yüzyıl içindeki gelişmelerini pekaz gecikmelerle benimseye gelmektedir. Dahası var: Akademizm denilen saplantıdan, tabiat kopyacılığından bizim ressamlar daha kolay kurtuldular. Bizimki kadar akademikden kurtulmuş bir devlet resim akademisi Avrupa'da aramayın. Paris'te kopyacı resim anlayışından kurtulamamış ressam ve seyirci sayısı inanılmıyacak kadar çoktur. Resimde ressamı, resim sanatını ve bir düşünce çabasını değil de kendi hoşlandıkları kaşı gözü, kediyi köpeği, tası tarağı, o korkunç deyimle **ölmüş tabiatı** arayanların daniskası oradadır. Bizde kopyacılıktan kurtulan resmi yadırgıyanlar çok çok "Böyle insan mı olur? Ben daha iyisini yaparım." deyip geçiyorlar. Paris'te öyle mi ya? Bir akademi üyesi, ünlü bir yazar, François Mauriac çıkıyor, Picasso'yu, tanrının sureti olan insanın biçimini bozdu diye din iman düşmanı sayıyor, şeytana, deccala filân benzetiyor. Aman tahtaya vuralım, bugünlerde bizim aramızdan da böyle bir düşünür çıkabilir. Oysakı biz insanın ve tabiatın ne biçimlere sokulabileceğini eski nakışlarımızdan bildiğimiz için, sonra sırtımızda Avrupa'lılar kadar yumurta kûfesi de olmadığı için yeni resme, yani kopyacılıktan kurtulup yaratıcılığa giden resme daha kolay yatabiliriz. Ama bu demek değildir ki ressam etrafını görmiyecek, gördüğünü anlatmıyacak. Tersine ancak kopyacılıktan kurtulan gördüklerini söyliyebilir. Nitekim resim sanatı tabiat kopyacılığından kurtulduğu ölçüde tabiatı ve gerçeği anlatabiliyor.

Ankara'da birbiri ardından sergi açan Abidin Dino, Arif Kaptan, Ferruh Başağa bu söylediklerimi resimleriyle benden çok daha iyi anlatıyorlar. Dino daha kapısından girer girmez "Benzemiyorum" diye bağıran keskin, alabildiğine zengin şekilleri, çizgiler gibi kıvranan insanları, insanlar gibi mânalı çizgileriyle diyor ki size: Burada seyredeceğiniz göstermelik tabiat şirinlikleri değil benim kafamın içidir. Resimlerim düşündüklerimdir; onları anladığınız ölçüde beni, beni anladığınız ölçüde onları anlarsınız". Dino durgun, ölmüş tabiattan öylesine kurtulmuş ki resminde değil yalnız çalkanış, kıvranış; yürüyüş halindeki insanlar, cansız çanak çömlek, kapı pencere, elma armut bile rahat durmuyor: Hepsi telâş içinde. Ama Dino tabiattan uzaklaştıkça gerçekten uzaklaşmıyor; tersine, Anadolu'nun insanlığı ve dertleri onun sergisinde sevimli röportajlardaki kadar daha da çok görülüyor. Dinonun yapabileceği tiyatro dekorlarını, duvar resimlerini, büyük çapta fikir nakışlarını düşündükçe onun süsliyeceği bir yeni şehir kurasım geliyor.

Arif Kaptan'ın sergisi de açık ve cüretli bir ortaya çıkışla son yıllar içinde bu ressamın başından geçenleri anlatıyor. Hem ayrı ayrı her resimde, hem bütün sergide soyut güzelliklere doğru hızlı bir kayış var. Kaptan, resimlerini seçmesi, dizmesiyle bize sanki şunları söylüyor: "Ben uzun zaman resmi tabiattan ayırmadım. Gerçi manzara yaparken renkleri gönlümce değiştirir, ağacı, yaprağı tablomun düzenine uydururdum; ama eninde sonunda tablomun özü tabiattı; benim uydurmalarım eklentiydi. Şimdiyse öz, benim uydurmalarım, tabiat eklenti." Tabiî Kaptan için, Paris'e gider gitmez oranın modasına uymuş, diyecekler; bu değişmenin ne sıkıntılar, bocalamalar bahasına olduğunu bilmiyecekler; ama bunlar da eklenti. Olan şu ki bir kölelikten kurtulmanın sevinci içinde dilediği ritme ayak uyduruyor.

Ferruh Başağa tabiat kopyacılığından, daha erken, Paris'e de gitmeden kurtulmuş. Bilhassa son resimlerinde tasvirden çok nakış aradığı besbelli. Renkleri, şekilleri gittikçe düzlemiş, keskinleşmiş, kolay hisliliklerden yıkanmış. Hele Başağa daha büyük resimler yapmak imkânını bulsun mavisi daha mavi olacak.

Daha büyük resim... Bu arzu hemen bütün resamlarımızda çoktan beri var. Aslını ararsanız yeni resim çerçeveli muşambalardan çok geniş düzeyler istiyor. İstiyor ama nerde bulsun? Duvarlarda diyeceksiniz; ben de öyle diyorum, ama imkân duvar sahiplerinin elinde. Onların da resim sevenleri ziynet eşyasına benzer camlı çerçeveli alınır satılır, gereğinde dolaba da konur cinsten resim istiyorlar.

HİKAYEHİKAYEHİKAYEHİKAYEHİKAYEHİKAYEHİKAYEHİKAYEHİKAY HİKAYEHİKAYEHİKAYEHİKAYE

İŞSİZLİK

ORHAN VELİ

İŞSİZİK kötü şey vesselâm. İşsizliğin kötü olduğunu da yalnız aç kaldığım zamanlar düşünüyorum. Can sıkıntısından bunaldığım sıralarda da düşünsem ya. Olmuyor. Bu bahçeye de hep böyle zamanlarımda gelirim. Neden acaba? etraftakilerin de çoğu işsiz. Bu bahçe sadece kaderleri bu yolda ortak olanları mı çekiyor dersiniz. Olabilir. Vakit öğleyi geçiyor. Açlıktan bahsettim ama pek de aç değilim. Bununla beraber, neden bilmem, etraftakilerden utanıyorum. Herkesin yemeğe gittiği bir saatte benim, parasız pulsuz, buralarda dolaşmam bir suçmuş gibi geliyor bana. Boş sıralardan birine oturdum; düşünmeye başladım. Bereket versin cigaram var. O da olmasa felâket.

Bilmem ne dağındaki petrol arama kampında bir iş teklif etmişlerdi. Gitseydim kötü mü olurdu sanki. Enayilik işte, parayla pulla değil ki. Bir odam olurdu hiç olmazsa; ev kirası düşünmezdim. Yemek parası düşünmezdim. Şabahları acı kahvemi içebilir, öğle akşam yemeklerini kampın tablidotundan yiyebilirdim. Tablidotu düşünür düşünmez karnım guruldamaya başladı. Demek acıkmışım. Şu yemek denilen şey de tuhaf bir şey. İnsanlar neler icat etmişler! Düpedüz ot yemek, yahut çiğ çiğ et yemek dururken neler çıkarmışlar ortaya! Balığı denizden tutacaksın. Başka çeşıdı olursa olmaz, levrek olacak. Ateşi yakacaksın, suyu kaynatacaksın, levreği içine atacaksın, haşlandıktan sonra çıkaracaksın, bir tabağa koyacaksın, soğutacaksın, başka bir kabın içine tavuktan çıkan yumurtayı kıracaksın, başlayacaksın çalkalamaya, yumurta hep aynı tarafa doğru çalkalanacak, bir yandan ince ince zeytinyağı dökeceksin, zeytinyağı iplik gibi dökülecek. Zeytinyağının da hikâyesi ayrı: Zeytini daldan koparacaksın, ezeceksin, yağını alacaksın. Mutlaka zeytin olacak. Fındık olsa olmaz, susam olsa olmaz, pamuk olsa olmaz, zeytin. Zeytinyağı iplik gibi dökülecek. Yumurtayla zeytinyağı koyulaştı mı biraz limon damlatacaksın. Onun da kararı var. Fazla damlatırsan kesiliverir. Yumurtayla zeytinyağı kıvamını bulunca bir kaşıkla onu soğumuş levreğin üstüne gezdireceksin. Oldu mu sana mayonezli levrek? Kimbilir, belki de olmadı. Olmazsa olmasın, ahçı değilim ya.

Mayonezli levreğin de ne hoş bir kokusu vardır! Acı cevize benzer. Lezzetle kokunun birbirine benzediğini de ilk defa düşünüyorum. Hem, birader, nene lâzım senin mayonezli levrek? Onu düşüneceğine ekmek düşünsene! Oh, canım ekmek! Sıcak ekmek! Ta-

(Sonu arkada)

İÇİNDE

Meyva tohum içinde
Tohum toprak içinde
Toprak sancılar içinde

Bulut denizin içinde
Yıldırım bulutun içinde
gökyüzü gürültüler içinde

Dallar çiçek içinde
çiçekler umut içinde
umut korkular içinde

İnsanlar karanlık içinde
karanlık insanların içinde
doğacak gün dumanlar içinde

Söz var sözün içinde
bakışlar gözün içinde
sükût zamanlar içinde

Ölüm ölümler içinde
zulüm zulümler içinde
hürriyet dediğin kan ter içinde

Suat TAŞER

İÇERDE

Pencere, en iyisi pencere,
Geçen kuşları görürsün hiç olmazsa;
Dört duvarı göreceğine.

Orhan VELİ

KURUTU SANATI VE EDEBİYATI

Suat TAŞER

Bazılarının, - şuurlu veya şuursuz - aldandığı, hem de berbat bir şekilde aldandığı önemli bir nokta var: sanatla edebiyatı toplumsal zorunlulukların emrine verecek yerde, kendi kişisel kuruntularının daracık dünyasına hapsetmek.

Yurt sevgisi benlikçilikle nasıl uyuşamazsa, sanat ve edebiyat da bencil kuruntlar ve menfaatlerle ayni şekilde uyuşamaz. Sevgilisinden yüz bulamıyan şairin şikâyetleri, hâtıralarının yıkıklığında dolaşıp duran hikâyecinin pişmanlıkları ve umutsuzlukları kime ne söyler? Her seferinde yeni yeni dirimlik meselelerle doğan gün, sanatçıdan kendi kişisel kuruntularının hikâyesini değil, gerçek ve korkusuz cevaplar istiyor. Bunun için de her şeyden önce, gözlerdeki perdenin düşmesi, kulaklardaki tıkaçların sökülüp atılması gerekiyor. Çünkü yurt sevgisi konusunda körükörüne çığırtkanlığın, yalancı pehlivanlığın değil; müspet işin, riyasız sevginin, bencil olmıyan inancın yeri vardır.

Sanatta ve edebiyatta toplumcu görüşü savunmak demek, bir takımlarının nasırına basmak, dirseklerine vurmak demek oluyor. Oysa ki, toplum için yaşadıklarını, günü gelince toplum için öleceklerini burnumuzun dibinde avaz avaz haykıranlar da gene onlar. Bunu neye yormalı? Düpedüz sahtekârlığa, tabii: Çünkü, ya topluma inanmıyorlar, yahut da tıjkı karaborsacılar gibi, sadece kendi çıkarlarını düşünüyorlar. Böylelerinden nerede, ne zaman bir hayır gelmiş ki, şimdi de burada gelsin?

Memleket diyorlar, millet diyorlar, biz diyorlar, varımız yoğumuz diyorlar; ama sadece diyorlar. Söz gelimi, herhangi doktor bir şair veya hikâyeci bir öğretmen yurt haritasının doğusunda; barsız, meyhanesiz, sinemasız bir bucakta görev alsa; daha ilk adımda sızım sızım sızlanmıya başlar. Kişisel ve ailevî mazeretlerin, sözüm ona aydınca özürlerin bini değil, milyonu bi-para.

Çok sürmez, bir kulpunu bulur, postu gene büyük şehirlere atıverir. Peki ama, yurt sevgisi nerede kaldı? diyeceksiniz. Nerede olacak, gene eski yerinde: yani lâfta: İşte böyle bu hale düştük ya...

Şunda hiç kimsenin şüphesi kalmasın ki, sanatta ve edebiyattaki kuruntulardan doğsa doğsa gene ancak kuruntu doğabilir. Bu ise, sahibinden başkasını ilgilendirmez. Teknik veya şekil yeni olmuş, bundan ne çıkar? Değil mi ki içi kuruntu, ama sadece kuruntu dolu; ağzile kuş tutsa, cevahir yumurtlasa nafile: Piyasadaki dergileri şöyle bir karıştırmak, böyle demekte ne kadar haklı olduğumuzu ispatlamıya yeter de artar bile.

Son söz: sanatla edebiyat sorumsuzluğa tahammül edemez. Bu gerçeğin en kısa yoldan anlaşılması lâzım. Hele şu, yaşamıya çalıştığımız yıllarda...

Dergiler

KÖY ENSTİTÜLERİ ÜSTÜNE

17 Nisan 1949 tarihli Cumhuriyette **Köy Enstitüleri Bayram günü,** başlıklı bir yazı çıktı. Prof. Fındıkoğlu Köy Enstitülerinin dokuz yıllık bilânçosunu yaptıktan, önemli sonuçlarını ortaya koyduktan sonra, bütün bunların nitelik bakımından memlekete neler kazandırdığını soruyor. 21 enstitüde 14 binden fazla köylü çocuğunun orta öğrenim gördüğünü, bir çok köylerde öğretmen bulunduğunu bildikten sonra bunların nitelik değerlerini sormak yersizdir diyor. Sayın Fındıkoğlu pek iyi bilir ki Quanta, relaavisme ve energitisme kuramları şekil - mana ve cevher kavramlarını, nicelik - nitelik ikiciliğini yıkmıştır. Müsbet bilimlerin tanımadıkları bu boş kavramları toplumsal ve eğitimsel olaylarda aramak bilim anlayışı ile uzlaştırılamaz. Dokuz yıllık köy enstitülerinin nitelik değerlerini 21 köy enstitüsünde, işlik ve bahçelerinde, eğitim sisteminde, ondört bin köylü çocuğunun orta öğretime, bir miylon köylü çocuğunun da ilk öğretime kavuşmasında aramalıyız.

Enstitüler bir yandan eğitbilimin en son verilerine, öteyandan da köy gerçeğine dayanır. Toplumsal bilimlerin gelişerek eğitbilime yeni ufuklar açması, iş ruhbiliminin ve eğitbiliminin kurulması eğitim alanında yeni evrimler meydana getirmiştir. Sayın Fındıkoğlu'nun söylediği gibi köy enstitülerinde teknikle öğretimi birbirinden ayırmak yapılacak yanlışlıkların en büyüğüdür. Her şeyden önce öğretmen yetiktiren köy enstitülerinde saf teknik diye bir mesele yoktur. Teknik ve iş öğretim kaynaklarıdır. Öğrencilere daima umacı gibi görünen matematik ve geometriyi kolayca öğretmek için en uygun imkânları tezgâh başında buluruz. Her gün madde ile organik bir bağıntıda olan öğrenci, maddenin şekli, imkânları, değeri hakkında açık ve seçik bilgiler kazanır. Tarlada sebze ve fidan diken, gelişmelerini adım adım gözliyen öğrenciler bitkilerin hayatî doğaları, gelişmeleri hakkında en kesin bilgilere varırlar. Bir fidanı iyi yetiştirebilmek için o fidanın doğasını, bağlı olduğu gelişme kanunlarını, iklim ve toprak şartlarını iyi bilmek gerekir. Ticaret zihniyetiyle değil de yetirim zihniyetiyle yapılan işin eğitimsel olmamasına hiç bir sebep yoktur.

Bundan başka okullarda bilimleri okutmamızın bir amacı da öğrencilere gerekircilik fikrini aşılamaktır. Bu fikrin aşılanması meselesinde bakınız Durkheim ne diyor: "Bu nedensellik, gerekircilik fikrini aşılayabilmemiz için ondan derslikte şu veya bu münasebetle genel ve felsefî olarak bahsetmek yetmez. Öğrencilerin bu fikri bizzat uygulamaları, ona kendiliklerinden varmaları gerekir. Esasen insanlık da olayların, maddenin doğasından çıkan zorunluklara göre meydana geldiklerini tarih boyunca zamanla anlamıştır. Bize göre bilgi kuramının esasları olan deney, gözlem ve iş öğretimin de esaslarıdır.

Köy enstitüleri köy gerçeğine de dayanır dedik. Onun bu iki taraflılığı tesadüfî değil bilimseldir. Eğitbilim artık insan varlığını yaşadığı toplumsal şartlara ve doğal çevrelere göre ele almaktadır. Eğitimcilerin amacı kişiyi hayvanî varlığından kurtarıp toplumlaştırmak, ona toplumun değerlerini aşılamak, bu değerleri geliştirmek yeteneğini kazandırmaktır. Bugünkü köy gerçeğimiz boş bilgi yerine yetirimsel bilgiyi, kara tahta yerine uygulama bahçesini, bellek yerine anlayışı gerektirmektedir. "Yollar temiz olmalıdır" gibi sözler söylerken köy yollarının temiz olmayışına dikkat etmiyen bir öğretmen yetiştirmek eğitimde bir başarısızlıktır. Köy enstitülerinin endişesi öğrencilere belli anlıksal yetenekler kazandırmak değil, onlara işe ve anlayışa, yeni imkânlar bulmak, çeşitli okumak, okuduklarını uygulıyabilmek yeteneğine dayanan bir yaşayış sistemi aşılamak olmalıdır. Yarın köye gidecek olan öğretmen adayına, Montaigne'in dediği gibi "dolmuş bir kafa değil, olmuş bir kafa gerek". Bunun yolu ise besbellidir. Bilim, bilim diyoruz ama onun da son verilerini bilelim, kabul ettiğimiz ilkelerinden korkmıyarak, tam bir anlayışla sonuçlarına kadar uzanalım.

Sayın yazar makalesini bitirirken, pek tuhafımıza giden bir teklifte bulunuyor: Köy enstitülerinde millî kültürü din yoluyla desteklemeli, ahlâk eğitiminde dinden istifade edilmeliymiş. Millî gerçekten doğmuş olan köy enstitülerinde kültürümüzü geliştirmek için tutulacak yol din yolu değil, tutulagelmekte olan yoldur. Enstitülerde oynanan oyunların millî, söylenen şarkıların millî, çalışma ve yaşamanın millî olduğunu, buradan çıkan gençlerin türlü imkânsızlıklar ve anlayışsızlıklar içinde millî kültürü geliştirdiğini gördükten sonra yapılacak iş dine sığınmak değil, o yolda devam etmektir.

Ahlâk eğitimine gelince, insanlığın laik ve bilimsel ahlâka varmak için yaptığı savaşları unutmuş görünen Fındıkoğlu'nun ahlâktan neyi anladığını bilmiyoruz. Bize göre ahlâklılık boyuna ahlâk ahlâk demek değil, ahlâklı hareketler yapmaktır. Hareketlerimizi ahlâklaştırmanın yolu da boş bir vicdan anlayışına dayanarak, etkisiz kalıpları genç dimağlara aşılamak değil, onları, iradelerini eğitecek, kişisel tutkularını yüceleştirecek, toplumlaşmalarını sağlayacak bir çevre içinde bulundurmaktır. René Hubert diyor ki: "Ne anlık, ne meslek, ne de toplum eğitiminden ayrı bir ahlâk eğitimi olamaz. Kişiyi ahlâklı kılmak için her şeyden önce onu toplumlaştırmak gerekir. Çünkü onun, kendi bilincine varabilmesi için, başkalarından ayrılması, ayrılması için de başkalariyle bir birlik teşkil etmesi gerekir." Millî ahlâk iş ahlâkından ayrılmaz. Verilen ödevi dikkat ve özenle bilinçli olarak yapmak, başkalarının işine ve düşüncelerine hürmet etmek, kişisel tutkuları susturarak topluma yararlı olmağa çalışmak, düşünce ve hareketlerden kendini sorumlu tutmak, daima benciliğin aşılmasını gerektiren bilim anlayışından başka ahlâklılık yoktur. Köylü çocuklarının onbinlercesini okula kavuşturan Atatürk devrimi her şeyi olduğu gibi ahlâkı da fizikötesinden, teolojiden, dumanlı kavramlardan kurtarmış, onu hareketlerde ve insanda göstermiştir. Memleket içinde yaratılmak istenen kararsızlık ve antikemalist cereyanlara karşı düşünce ve vicdanlarını bu toprağın gerçeklerine dayamış olan enstitü gençliği sarsılmadan duracak, devrimin kendilerine vadettiği daha gerçek, daha mesut bir geleceğe doğru ilerleyecektir.

S. ODABAŞI

Farz-ı Muhal

Yılını söyliyemiyeceğim, Atatürk'ü bir Bursa yolculuğunda kentin hangi evinde konuklıyacaklarsa oraya götürmüşler. Odalardan birinin duvarında:

Ölmez bu vatan farz-ı muhal ölse de hattâ
Çekmez kürenin sırtı bu tabut-u cesimi

dizeleri yazılı imiş. Atatürk bakmış; "Ölmez bu vatan" diye okuduktan sonra birdenbire durmuş:

— Bu kadar yeter, üst tarafına lüzum yok, demiş.

Atatürk haklı. Çünkü şair, söylemek istediğini ilk üç kelimede söylemiş. Ama serde şairlik de var ya. Öyle dosdoğru, kestirmeden söylemekle iş biter mi hiç? "Ben size bunu bir de şairane söyliyeyim de görün" demiş, ver yansın etmiş:

..... farz-ı muhal ölse de hattâ

Hacivat da böyle konuşur. Şiirimizi Hacivat dilinden kurtaranlar bin yaşasın.

M. C. A.

HİKÂYEHİKÂYEHİKÂYEHİKÂYEHİKÂYEHİKÂYEHİKÂYEHİKÂYEHİKÂYEHİKÂYEHİKÂYEHİKÂYEHİKÂYE

İŞSİZLİK

(Devam)

ze ekmek! Yeni çıkarken ne güzel kokar fırınların önü! Fırından yeni çıkmış ekmek ne güzel yakar insanın elini!

Evet, petrol kampına gitmeliydim. Gerçi şehirden, tanıdıklardan uzak kalacaktım. Ama ne çıkar? Orada da ahbaplar bulamaz mıydım? Bir petrol kampında ne gibi ahbaplar bulunabilir, şimdi de onu düşünüyorum. Meselâ Amerikalı bir mühendis bulunabilir. Meselâ Teksas'lıdır. Macera dolu bir hayatı vardır. Petrol işi macera işidir çünkü. Nereden ne çıkacağını kimse bilmez. Jeoloji kaidelerine göre bir yerde petrol damarına rastlamak gerekir; araştırmalara girişilir; yıllarca uğraşılır, bir şey çıkmaz. Petrol, yüzyıllarca evvel, oradan kaçmış, başka yere gitmiştir. Buna karşılık hiç umulmadık bir yerden de günün birinde petrol çıkıverir. İnsan bütün ömrünü bir hayal peşinde tüketebilir; yahut bir anda zengin olabilir. Petrol, büyük bir at yarışıdır. Macera işidir, kumar işidir. Hayatı macerayla dolu Teksaslı da bir kumarbazdır. İhtimal içki de içer. İhtimal güzel bir karısı vardır. İçki ile kumara fazla düşkün insanların karıları biraz uçarı olur. İhtimal... Neyse, geçelim bunları. Ağzı içki kokan, tütün kokan, günün birinde bir kumar masasından milyonlar vurarak kalkacak bir erkeğin de, bir kadın için, çekici tarafı yok mu? Ama Teksaslı kimden vuracak milyonu? Bizden mi? Kondu öyleyse yağlı kuyruğa. "Ulan, a kârata! Kumar düşüneceğine karnını doyur." dese haksız mı?

Bir kundura boyacısı geldi, gözü ayakkaplarımda, "boyayalım, beyim!" dedi. "Eşşoğlu eşek! Ben şimdi boya mı düşünüyorum? Çek bakalım arabanı şuradan" diyecektim; diyemedim. Kibarlığım bırakmadı. "Hayır, kardeşim, istemez" diye tatlıya bağladım.

İhtimal başka ahbaplar da bulurdum petrol kampında. Meselâ yaşlı bir muhasebeci, Biraz alâturka, biraz ehlikeyf, hayvan meraklısı bir adam. Meselâ kedi besler. Kedisinin bir adı vardır. Meselâ pamuk. Ya kendi adı? Kendi adı Ethem bey olmalı. Ethem beyin aksine, pek alafranga bir de genç bulunmalı kampta. Mevkii şef olmalı. İngilizce bilmeli. Ethem beye inat Erdoğan köpek beslemeli. Erdoğan da kim? Ha! Erdoğan da işte o gencin adı. Köpeğinin de bir adı olmalı. Ne olmalı? Ethem beye inat alafranga bir isim. Meselâ Robinson. Gerçi petrol kampından deniz görünmez. Ama ne çıkar, köpeğin adı Robinson olsun.

Erdoğan biraz şiirle uğraşmalı. Yazmamalı da konuşmalı. Ara sıra mısralar okumalı. Ne iyi olurdu! Onunla hep şiirden söz açardık. O, ihtimal, giyimi kuşamiyle modern bir genç olmasına rağmen, kafasiyle, bir hayli eski olacaktı. Meselâ şair olarak Haşim'i severdi. Hattâ Haşim'i sevmeyi bir ilerilik bile sayabilirdi. Bense Nazım Hikmet'i severim; bir türlü anlaşamazdık. O bana "şiirle maddenin bağdaşamıyacağını, şiirin görünmez parmakların içimizdeki telierden çıkardığı ilâhî nağmeler olduğunu" söylerdi. Zavallı ben, bu sözlerle ne demek istediğini sormaya bile cesaret edemezdim. Onun inancını sarsmaya gücüm yetmezdi ki. Ama ne olursa olsun, bütün softalar gibi, bu delikanlının da sevimli tarafları olabilirdi. Kendisini öğrendiklerinden geçirmeye gücüm yetmiyeceğini bildiğim halde onunla şiir tartışmalarına tutulmaktan da kendimi alamazdım. Benim şair Orhan Veli olduğumu da her halde öğrenmemeliydi. Gözünden fena düşerdim yoksa. Hattâ aleyhimde atıp tuttuğunu bile duysam kendimi tanıtmamalıydım. Varsın o rahat konuşsun. Desin ki: "Orhan Veli mi? Onlar da mı şair? Bırak şu bopsitilleri Allah aşkına! Bu türlü maskaralıklar Avrupa'da çoktan geçti. Yazsalar ya vezinli kafiyeli, doğru dürüst şiir. Yazsalar ya! Sıkı mı? Yazamayınca ne yapacaklar? Tabii böyle binbir şaklabanlıkla nazarı dikkati celp etmeye çalışacaklar. Kolay iş bunlar, kardeşim, kolay iş. Halbuki sanat o kadar kolay değil." Varsın söylesin Erdoğan. Söylesin. Boşaltsın içini. Tutup ona şiir nazariyeleri döktürecek değilim ya. Hem ne işe yarar zaten? Karşı gelebilir miyim peşin hükümlere?

Önümden, temiz pak geyinmiş bir kızla, kılpıranga kızıl çengi bir delikanlı geçiyor. Ellerinde küçük bir kese kâğıdı var. Şamfıstığı yiyorlar. Öğle vakti şamfıstığı! Ekmek yiyin be, ekmek! Şamfıstığının sırası mı şimdi?

Odamız, yaz günleri, çinkodan damın altında yanar durur. Havada bir petrol kokusu vardır. Akşam üzerleri, kulelerde çalışan işçilerin gündeliklerini dağıtırım. Gün battıktan sonra ortalık biraz serinler. Kül rengi dağlara karşı düşüncelere dalmak hoş olabilir. Geceleri portatif karyolamda huzur içinde yatarım. Sabahları Şehmus'un beyaz dişli kızı Meryemke süt getirir. Kirli çamaşırlar varsa alıp yıkamaya götürür. Aylarca kadınsız yaşamışızdır. Meryemke'nin göğsüne, kalçalarına baktıkça aklımdan kötü kötü şeyler geçer. Ama tutarım kendimi. Tutarım, elimden bir kaza çıkmasın diye.

Ara sıra vilâyet merkezinden kamyon gelir. Kamyoncuya mektup sorarız; "yok!" der. "İyi su geldi mi?" deriz; "gelmedi!" der. İshal oluruz. İlâç ısmarlarız. İlâç gelinciye kadar iyileşemeyiz. Abdesthaneler bir hayli uzaktadır. Vecâ ansızın bastırır. Koşup abdesthaneye gitmek bir meseledir. Onun için odalarda oturak bulundururuz. Ben Erdoğan'la aynı odada yatarım. Akşamları ya kâğıt oynarız, ya şiirden bahsederiz. O yine Haşim'i tutturur. Ben kabul etmek istemem; o kızar. "Haşim, Haşim!" derken birdenbire karnı ağrımaya başlar. Oturduğu yerden "oturak" diye bağırarak dar atar kendini. Telâştan yüzü mosmor kesilmiştir. Karyolanın altından oturağı çeker; oturur üstüne. Yüzüne hemen bir sükûnet gelir. Rahatlar. Biraz evvelki karın ağrısını bir anda unutur. Gözleri, uzak bir noktada, dalgın, düşünür. Sonra bana döner; bütün fikirlerini özetleyen bir mısrağ mırıldanır:

Melâli anlamıyan nesle âşina değiliz

Oturduğum sıradan kalktım. Bahçe biraz daha kalabalıklaşmıştı. Başkalarının oturduğu sıraların önünden geçerek kapıya doğru yürüdüm. Herkes başka bir şey konuşuyor. Her önünden geçtiğim insanın söylediklerine kulak misafiri oluyorum. Söylenenlerin pek azını duyabiliyorum. Biri şey diyor: "... Ben diyor, malımı bilirim. Onun yiyeceği halt..." geçiyorum. Yaklaştığım sıradan başka kelimeler duyuyorum. "... tayin emri imzadan çıkıncaya kadar biçare,,," geçiyorum. Her geçtiğim sıradan kulağımda bir kaç kelime kalıyor. Bir filmi orta yerinden ve gözlerim kapalı seyreder gibiyim: "... Sultan Hamit devri daha iyi imiş..." "... caketi ters yüz ettirmeden önce bizim biradere..." "... kadardöviz getirır. Vakıa hariciyede..." "... ikinci penaltı haksızdı ama..." "... burada da sivil memurlar ürkütmeden sayılmıyor..." "... yemek üstüne hazmettirir..."

Burnuma esaslı bir et kokusu geldi. Hayal filân değil, sahici kokuydu. Bir yerde köfte filân kızartılıyordu her halde. Birden, sesleri duymaz oldum. Sağa sola bakınmaya başladım. Bu kokunun bir de dumanı olacaktı elbet.

Kitaplar

VARYETE

Yeni çıkan şiir kitaplarında biri, Varyete. Şairi Mümtaz Zeki Taşkın, sonradan işi hikâyeye döken arkadaşı Mustafa Niyazi ile, yıllarca önce, zevkle aşırı sayılan bir şiir kitabı çıkarmıştı. O kitapta iki kafadar, kurulu şiir düzenine karşı bayrak açmışlardı. Varyete'de, şairin o çağını hatırlatan ama o kadar aşırı olmıyan şiirler yanında yerli renkleri, yerli konuları işliyen şiirler de var. Onlardan biri, **Şileli Kızlar Bez Dokur** şiiri, şöyle başlıyor:

Ürer türkülerle gelinlik gömlek
Şile denizinin köpüklerinden

Sonra:

Vuruyor kirkiti işliyor mekik
Kıvırcık kirpiğin oyası bezde
Koklasan masurlar kokuyor kekik
Yeşil badem gözün boyası bezde

diye sürüyor. Başı boş şiirden sonra yer yer ölçülü şiiri denemeye kalkan Mümtaz Zeki, bu alanın bütün çürüklüklerini, bayağılıklarını bildiği için ölçülerin, kuralların kulu olmamış, onları şiirine kul etmesini bilmiş. Okuyucularımıza **Daday** adlı şiirden de şu parçayı sunalım:

İkindi kafesten içeri girdi
Kalaylı sinide iki baş soğan
Bir tombul ana var üç topuz oğlan
Bıyığı kulakta baba geliyor
Bir yumruk vurunca kırıldı soğan
Bulaşık, sinide sabaha kalsın rüya
Sakızlar yastıkta dört baş, dört
Bu Daday'da ölünmez, ölünmez
Bu Daday'da yatılmaz, uyunmaz.

YAPRAK